

ความเห็นแก่ตัวในทัศนะของโทมัสฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท
The Selfishness in the View of Thomas' Hobbes
and Theravada Buddhist Philosophy

ทินกร ปรีชาดิเรก¹ และ จรัส ลีกา²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

Tinnakorn Prichadireak¹ and Jaras Leeka²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus^{1,2}

Corresponding Author, E-mail: escorsosport@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาท ดังนี้ 1) ข้อแตกต่าง โทมัส ฮอบส์ เห็นว่า เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่แข่งขันกันในเรื่องผลประโยชน์และการชิงอำนาจการกระทำเช่นนั้นเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของสังคม ฮอบส์ ได้ใช้กฎหมายในแก้ปัญหาสังคมทุกคนต้องยึดมั่นในสัญญาที่ให้ไว้ประชาชนจึงจะเกิดความสงบสุขได้ ในระดับหนึ่ง ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเน้นการพัฒนาเพื่อดำเนินไปสู่วิถีชีวิตที่เหมาะสมด้วยการเน้นให้คนในสังคมมีจิตสำนึกมุ่งประโยชน์สุขแก่สังคม 2) ข้อเหมือนกัน พบว่า แนวคิดของโทมัส ฮอบส์ และพุทธปรัชญาเถรวาทต่างก็มีเป้าหมายเพื่อประโยชน์สุขของสังคม แต่มีวิธีการที่แตกต่างกัน ฮอบส์ เห็นว่าต้องพัฒนาความเห็นแก่ตัวหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวให้กลายเป็นประโยชน์ ส่วนพุทธปรัชญามุ่งขจัดความเห็นแก่ตัวจนถึงที่สุด

คำสำคัญ: ความเห็นแก่ตัว; โทมัส ฮอบส์; พุทธปรัชญาเถรวาท

* ได้รับบทความ: 9 มีนาคม 2565; แก้ไขบทความ: 27 กันยายน 2565; ตอรับตีพิมพ์: 29 กันยายน 2565

Received: 9 March 2022; Revised: 27 September 2022; Accepted: 29 September 2022

Abstract

This academic paper aims to present Thomas' selfishness. Hobbes and Theravada Buddhist Philosophy as follows : 1) Unlike ; Thomas Hobbs, it is a political struggle that competes for interests and power, doing so is detrimental to the security of society. Hobbes used the law to solve social problems. Everyone had to adhere to the promises made to the people in order to achieve some degree of peace. As for Theravada Buddhist philosophy, emphasis is placed on development in order to lead a suitable way of life by emphasizing people in society with conscience and focusing on the benefits and happiness of the society. 2) Similarly; it was found that the ideas of Thomas Hobbs and Theravada Buddhist philosophy each had goals for the benefit of society. But there are different approaches. Hobbes sees the need to develop selfishness or harnessing selfishness to benefit. As for Buddhist philosophy, it aims to eliminate selfishness until the end.

Keywords: Selfishness; Thomas Hobbs; Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

โทมัส ฮอบส์ นักปรัชญาสังคมชาวอังกฤษ มองว่าโดยธรรมชาติมนุษย์มีความเห็นแก่ตัว มนุษย์ใช้สิทธิในการกระทำทุกอย่างทุกอย่างตามที่ตนเองปรารถนาเพื่อสนองความต้องการ ความปรารถนาเหล่านี้ทำให้เกิดการละเมิดในร่างกายของผู้อื่นเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งรุกรานทำร้ายระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ด้วยกัน ตามภาวะนี้ มนุษย์มีสภาวะสงคราม (Thomas Hobbs, 1968 : 183-184) ในสภาวะนี้เป็นอันตรายต่อชีวิตและสังคมไม่มีความดีความชั่วต่างไม่มีความปลอดภัยในชีวิต ทุกคนต่างกลัวการถูกทำร้าย ความกลัวนี้เป็นพลังให้มนุษย์เข้าหาสันติภาพ ความปรารถนาในสิ่งต่างๆ ซึ่งจำเป็นต่อการมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย และความหวังที่จะให้ความอดสาหัสเป็นตัวนำพาสิ่งเหล่านี้มาให้ และเหตุผลก็แนวกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เหมาะสมเกี่ยวกับสันติภาพ ซึ่งมนุษย์อาจเข้าร่วมทำความตกลงกัน กฎเกณฑ์เหล่านี้ อาจเรียกว่า กฎธรรมชาติ (Thomas Hobbs, 1968 : 189) ความกลัวนี้เองที่มนุษย์ต้องปกป้องชีวิตและทรัพย์สินตนเองมีการประทุษร้ายต่อกันอยู่เนื่องๆไม่มีอารยธรรม ไม่มีหลักประกัน ถ้าหากไม่มีอำนาจกลางมาคอยดูแลมนุษย์ก็กลัวจะทำร้ายกันเอง ดังนั้นการดูแลตนเองเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญยิ่งมิใช่สิ่งที่น่าเกลียดหรือจะถูกมองอย่างเหยียดหยาม เพราะมนุษย์ไม่เคยปรารถนาสิ่งที่เป็นภัยในชีวิต ทุกคนต้องการสิ่งที่ดีสำหรับตนและหลีกเลี่ยงสิ่งเลว ที่เป็นเช่นนี้เพราะแรงกระตุ้นของธรรมชาติไม่ต่างไปจากแรงกระตุ้น

ที่ผลึกก้อนหินกลิ้งลงไปข้างล่าง จึงมีใช้สิ่งที่ไร้สาระหรือน่าเกลียดซัง หรือขัดกับเหตุผลที่มนุษย์จะพยายามอย่างเต็มที่ ที่จะปกป้องและรักษาร่างกายและอื่น ๆ มิให้เกิดความเสียหายและความตาย (วิททย์ วิศทเวทย์, 2532 : 18) ตามความคิดฮอบส์ เพื่อให้มนุษย์เกิดความสันติสุขที่เป็นความปรารถนาที่จะอยู่รอด มนุษย์จะต้องทำตามกฎธรรมชาติ อันจะนำมาซึ่งความสันติ กฎธรรมชาติเป็นหลักการหรือกฎโดยทั่วไป ซึ่งค้นพบโดยเหตุผลซึ่งห้ามมนุษย์ทำในสิ่งที่เป็นหายนะต่อชีวิตของเขาเอง หรือห้ามทำในสิ่งซึ่งจะพลาเอาสิ่งที่เป็นในการรักษาชีวิตของเขาไปและไม่ให้ละทิ้งสิ่งที่เขาคิดว่าควรรักษาไว้ ทุกคนต้องสละเสรีภาพส่วนที่เป็นการละเมิดสิทธิผู้อื่นส่วนที่สละนี้จะมีค่าเท่ากับสิทธิของตนก็จะไม่ถูกผู้อื่นละเมิดด้วย เท่ากับต่างคนต่างรักษาสีทธิของตนต่างเป็นปัจเจกไม่สามารถควบคุมการละเมิดสิทธิดังกล่าวได้

จากที่กล่าวมาเป็นการมองความเห็นแก่ตัวในด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคล ซึ่งมีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับผู้อื่นการเอาผลประโยชน์ส่วนตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวมถ้าการเอาประโยชน์ของชนชั้นตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวมหรือการเอาประโยชน์ของเชื้อชาติ ของตนเป็นใหญ่กว่าส่วนรวม เข้าลักษณะความเห็นแก่ตัว (ปริดี พนมยงค์, 2525 : 140) การกระทำหรือพฤติกรรมที่คนแสดงออกเป็นการเอาเปรียบเป็นภัยต่อสังคมการแก้ไขเพื่อมิให้มนุษย์ทำร้ายกัน ฮอบส์ มองว่าทุกคนต้องร่วมกันทำสัญญา และมอบอำนาจให้กับผู้ปกครอง การอยู่ร่วมกันในสังคมจึงจะสามารถลดปัญหาได้ส่วนในพุทธปรัชญากล่าวว่าความเห็นแก่ตัวเป็นความทุกข์เพราะมนุษย์นั้นมีความรักตนเองมีความรู้สึกว่ามีเรา ยึดมั่นว่าเป็นของเรา ความรู้สึกในชีวิตนี้คือตัวเราและในชีวิตมีหลายสิ่งเป็นของเราทางพุทธศาสนาเรียกว่า อุปาทานขันธห้า หรือเรียกอีกอย่างว่าอหังการและมมังการทุกคนจึงกระทำทุกอย่างเพื่อตนเองนี้เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ท่านพุทธทาสกล่าวเอาไว้ในหนังสือเล่มหนึ่งของท่านว่าอหังการและมมังการนี้คือสัญญาตญาณสำคัญของสิ่งมีชีวิตทุกอย่าง ไม่เว้นกระทั่งพืชหรือ จุลินทรีย์ตัวเล็ก ๆ (พุทธทาสภิกขุ, 2542 : 55)

ดังนั้น ฮอบส์เห็นว่า เราจึงปกป้องสิ่งที่เรารู้สึกว่าเป็นของเราและปรารถนาตามที่ตนปรารถนา การยึดมั่นในตัวตนเหล่านี้นำมาซึ่งความเห็นแก่ตัวเมื่ออยู่ร่วมกันจึงเกิดการละเมิดเบียดเบียนกัน การรู้จักควบคุมความเห็นแก่ตัวจำเป็นต้องใช้ วิธีการที่ถูกต้องเพื่อเป็นการส่งเสริมในทางสร้างสรรค์ เห็นกับประโยชน์ผู้อื่นรู้จักสละประโยชน์ตน ผู้ที่ยึดมั่นในอัญนิยมหรือการเห็นแก่ผู้อื่น จะถือว่าการกระทำที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเป็นคุณธรรมขณะที่การกระทำไปเพื่อประโยชน์ส่วนตัวเป็นการกระทำที่เลวหรือชั่วร้ายการกระทำนี้ก่อให้เกิดปัญหาในการอยู่ร่วมกันในสังคมโดยจะต้องนำเอาหลักคุณธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อแก้ปัญหากับสังคม (อนุมิตร จันทระประภาพ, 2526 : 51) ส่วนพุทธปรัชญานั้นจะพิจารณาเรื่องของระดับจิตใจการตัดสินว่าความสุข ทุกข์ ดี ชั่วหากใช้เกณฑ์ความเป็นตัวตน บุคคลจะมีความเห็นแก่ตัวทุกคน เนื่องจากใช้ระดับจิตใจเป็นเกณฑ์ตัดสินพฤติกรรมที่พระพุทธองค์ทรงชี้แนะในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดความสุข นำไปสู่ความเจริญก้าวหน้า ทั้งส่วนตัวและสังคมรู้จักเผื่อแผ่ หลักคุณธรรมที่ใช้สำหรับการอยู่ร่วมกันได้แก่ความซื่อสัตย์ ที่ทุกคนได้ ผักผ่น

รู้จักการข่มใจ ฝึกนิสัย ปรับตัว รู้จักควบคุมจิตใจ ฝึกหัดตัดนิสัยปรับปรุงตนให้เจริญก้าวหน้า สละความสุขสบาย และผลประโยชน์ส่วนตน พร้อมทั้งรับฟังความทุกข์ความคิดเห็นและความ ต้องการของผู้อื่นพร้อมที่จะร่วมมือ ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546 : 135)

ดังนั้น การนำเสนอถึงความเห็นแก่ตัวในทัศนะของโทมัส ฮอบส์ กับพุทธปรัชญาเถรวาทว่ามีเนื้อหาเกี่ยวกับความเห็นแก่ตัว เป้าหมายที่จะทำลายความเห็นแก่ตัว และวิธีการในการเข้าถึงการทำลายความเห็นแก่ตัวที่มีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร ถ้ามีข้อเหมือนกันจะเหมือนกันทั้งเนื้อหา เป้าหมายและวิธีการหรือไม่ หรือเหมือนและแตกต่างกันเพียงบางประการเช่นกัน ฮอบส์ เห็นว่า ต้องพัฒนาความเห็นแก่ตัวหรือควบคุมความเห็นแก่ตัวให้กลายเป็นประโยชน์ ส่วนพุทธปรัชญามุ่งจัดความเห็นแก่ตัวจนถึงที่สุด ด้วยเหตุนี้ผู้เขียนจึงมีความประสงค์ที่จะนำเสนอบทความนี้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้สนใจ โดยมีเนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้

ความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของ โทมัส ฮอบส์

โทมัส ฮอบส์ ให้ความหมายความเห็นแก่ตัวไว้ว่า มนุษย์มีความต้องการไม่รู้จักพอแสวงหาอำนาจ แสวงหาแต่ผลประโยชน์ใส่ตัว (Thomas Hobbes, 2567 : 100) ต่อสู้เพื่อเอาชีวิตรอด การเอาชีวิตรอดจากสิ่งใดก็ตามเป็นสิทธิและความจำเป็นตามธรรมชาติของมนุษย์ (Thomas Hobbes, 2568 : 185) และรวมไปถึง การกระทำที่เกิดจากแรงกระตุ้น พวกความอยาก ความปรารถนา อารมณ์ ความรู้สึก มนุษย์มีหน้าที่ในการรักษาชีวิตตนเองเป็นหลักเบื้องต้นแต่ความอยากความปรารถนาเป็นการดิ้นรนแสวงหา ทำตามใจตนถือเอาตนเองเป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ความเห็นแก่ตัวเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ที่แสดงออกอย่างเต็มที่ที่ต้องการเอาตนเองรอด เป็นธรรมชาติที่ฝังอยู่ในจิตใต้สำนึกมนุษย์จึงต้องมีหน้าที่รักษาชีวิตตนเองความเห็นแก่ตัวในทัศนะของฮอบส์จึงหมายถึงภาวะทางธรรมชาติหรือธาตุแท้ของมนุษย์ ที่แสดงออกเพื่อการปกป้องตัวเองการเอาตัวรอดและเพื่อการรักษาประโยชน์ตน ฮอบส์ได้พยายามพัฒนาแนวคิดแบบธรรมชาติของความเห็นแก่ตัวซึ่งเกิดขึ้นมาจากการมองมนุษย์เหมือนกับหุ่นยนต์กลไกขับเคลื่อนเปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติ มองสรรพสิ่งในโลกว่า ล้วนดำเนินไปตามกลไกที่อาศัยแรงขับเคลื่อน (Movement) ทางกายภาพ (Psychological hedonism) ซึ่งตัวมนุษย์ก็อยู่ในข่ายของกฎสากลดังกล่าว และมีใช้เฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับร่างกาย (แรงขับเคลื่อนจากการไหลเวียนของโลหิต) แต่ยังรวมถึงส่วนที่เรียกว่า "จิตใจ" (Mind) อีกด้วย เขากล่าวว่าการรับรู้ด้วยผัสสะ และอารมณ์ความรู้สึกของมนุษย์ เป็นการตอบสนองด้วยแรงขับเคลื่อนภายในต่อแรงกระทำจากภายนอก แรงขับเคลื่อนภายในนี้ส่งทอดต่อไปยังสมอง ก่อเกิดเป็น ความคิด (Idea) และทิ้งร่องรอยไว้เป็นภาพ (Image) ในความทรงจำ สิ่งที่ประกอบกันขึ้นเป็นจิตใจไม่ว่าจะเป็นความนึกคิด (Thought) ความปรารถนา (Desire) หรือเจตจำนง จึงมิใช่อะไรอื่นนอกจากแรงขับเคลื่อนในสมองล้วน ๆ (Thomas Hobbes, 1968 : 186)

แรงขับเคลื่อนดังกล่าวนี้เองที่ไปกระตุ้นให้เกิดอาการปฏิกิริยาการกระทำและคำพูดต่าง ๆ การกระทำของมนุษย์ที่เข้าหาหรือที่เลี่ยงสิ่งต่าง ๆ ก็มีได้ดีหรือเลวในตัวเอง (เนืองน้อย บุญยเนตร, 2544 : 151) การที่วิ่งออกไปจากเปลวไฟที่กำลังลุกไหม้ก็เป็นการหนีออกไปจากสิ่งที่เป็นอันตรายต่อชีวิตในทางสังคม ฮอบส์ สรุปว่าหลักการของการเมือง ก็คือการเข้าใจถึงวิถีทางการเคลื่อนไหวของจิตใจมนุษย์ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมิกราช, 2527 : 258)

ลักษณะของความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์

ฮอบส์ มองว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal) โดยสภาพธรรมชาติของมนุษย์แล้วจะต้องมีชีวิตร่วมกับบุคคลอื่น ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันมนุษย์นั้นไม่สามารถดำรงชีวิตอยู่อย่างอิสระตามลำพังได้สังคมจึงเกิดขึ้น มนุษย์เพียงคนเดียวนั้นไม่สามารถสืบเชื้อสายไม่สามารถป้องกันตัวเองและไม่สามารถหาเลี้ยงชีพอยู่ได้นานทุกคนย่อมเกิดมาในหมู่คน ดำรงชีวิตอยู่ในหมู่คน และต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น จะอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ได้ การดำรงชีวิตอยู่เป็นกลุ่มเป็นหมู่นั้นเกิดขึ้นเพราะแรงขับเคลื่อนทางธรรมชาติซึ่งเป็นเหตุให้ต่างดิ้นเพื่อหาประโยชน์ซึ่งหมายถึงความสุขสำหรับตนและมีความสุขในความอยู่รอดและความปลอดภัยในลักษณะของการดิ้นรนก็จะมีผลต่างกัน เช่น ตัวฉันมีความหิวฉันก็ต้องหาอาหารให้กับตนเองวิธีการหาอาหารของฉันก็คือไปซื้อสำเร็จรูปจากตลาด ชาวนาเมื่อยามหิวก็ต้องจัดเตรียมความพร้อมในการหุงหาหลายขั้นตอน ส่วนนายทุนใหญ่ก็จะนั่งร่วมกับเพื่อนที่ภักตาคารแล้วคนจนหรือขอทานเขาก็หิวเช่นกัน ขอทานก็ใช้วิธีการขอ ส่วนคนจนก็อาจโหมยมาเพื่อสนองความหิว ทุกคนจะใช้วิธีการที่ต่างกันไปเป็นการตอบสนองให้กับตนทั้งสิ้นทุกการกระทำเป็นพฤติกรรมมีความแตกต่างกันวิธีการต่าง ๆ นี้จะส่งผลที่ออกมาสู่ภายนอกจะเป็นการกระทำเพื่อตนเองเสมอ ฮอบส์ ยังสังเกตเห็นว่ามนุษย์มีความคล้ายกันในแง่ของความปรารถนา กล่าวคือต้องการในสิ่งที่คล้าย ๆ กันคือปรารถนาความสุข โดยทั่วไปจะมองว่าความเห็นแก่ตัวเป็นสิ่งไม่ดีเป็นสิ่งชั่ว ดีหรือไม่ดีจะขึ้นอยู่กับผลกระทบ ต่อตนต่อสังคมอย่างไร โดยพิจารณา ลักษณะพฤติกรรมของความเห็นแก่ตัวได้ใน 3 ลักษณะ คือ 1) พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะตนเองได้ประโยชน์ 2) พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะเป็นโทษแก่ผู้อื่น 3) พฤติกรรมที่แสดงออกในลักษณะผู้อื่นได้ประโยชน์ (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 16)

วิธีการจัดการต่อความเห็นแก่ตัว

การเมืองเป็นเรื่องของความขัดแย้ง จากทรัพยากรของชาติมีอยู่อย่างจำกัด ขณะที่ผู้คนซึ่งต้องการใช้ทรัพยากรนั้นมีอยู่มากและความต้องการใช้ไม่มีขีดจำกัด การเมืองจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการที่คนในสังคมไม่อาจตกลงกันได้เนื่องจากการใช้เสรีภาพโดยไม่มีขอบเขต “เสรีภาพของประชาชนจะมีได้หากไม่มีข้อห้ามไว้ในกฎหมาย ความปลอดภัยของประชาชน ถือเป็นหลักที่มีความสำคัญสูงสุดของกฎหมาย”

วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น 87 ปีที่ 9 ฉบับที่ 3 กรกฎาคม - กันยายน 2565

ฮอบส์ได้ให้นิยามคำว่าเสรีภาพไว้ว่า คือ สภาวะที่ปราศจากสิ่งกีดขวาง ไม่มีอุปสรรคภายนอกมาขัดขวางการเคลื่อนไหว เสรีภาพของมนุษย์ก็คือการปราศจากจากสิ่งกีดขวางในกิจกรรมที่เขากำลังทำอยู่ หรืออยากจะทำอะไรก็ตามไม่ได้เกิดจากความขัดแย้ง การประท้วง การเรียกร้องสิทธิต่าง ๆ ทางการเมือง อย่างไรก็ตาม อาจมีลักษณะมีข้อโต้แย้งอยู่มากกว่า หากไม่อาจยุติข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้น บ้านเมืองย่อมตกอยู่ในสภาวะยุ่งยากวุ่นวายมุมมองการเมืองของ ฮอบส์ เห็นว่าเป็นเรื่องของการทำข้อตกลงที่เกิดจากความขัดแย้งต่าง ๆ การทำสัญญาตามแนวคิดก็จะเป็นการลดสภาวะทางธรรมชาติของมนุษย์เรื่องของความขัดแย้งการดำเนินงานทางการเมืองที่ไม่มีทางออกเป็นทางของความโหดร้ายนำไปสู่สงครามกลางเมืองได้ประโยชน์ (วิทช์ วิศทเวทย์, 2532 : 16)

ฮอบส์ มองเห็นว่าเหตุปัจจัยของปัญหาความขัดแย้งในแต่ละเรื่องมาจากความต้องการของมนุษย์ ปัญหาทางสังคมการที่มนุษย์อยู่ร่วมกันความต้องการที่ต่างก็ปรารถนาสิ่งต่างๆให้กับตน ย่อมก่อให้เกิดความขัดแย้งกันแต่ละกรณีของปัญหาอาจจะซับซ้อน ต่างแสวงหาผลประโยชน์ เห็นแก่การเสพบริโภคนำร่งบ่าเรอความทะยานอยากแสวงอำนาจ ต้องการความยิ่งใหญ่ ปรารถนาจะครอบงำผู้อื่นการยึดติดในความเชื่อ ถิ่นมั่นในลัทธินิยมอุดมการณ์ ที่ไม่เปิดกว้างรับฟังใคร และก่อ ทัศนคติแบบแบ่งแยก ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ระหว่างกลุ่มชน ตลอดจนสงครามระหว่างประเทศระหว่างเผ่าชน ชาติพันธุ์ ระหว่างศาสนามีจุดก่อปมอยู่ที่ ปัญหาเหล่านี้ ก่อให้เกิดปัญหาในสังคมวิธีการที่จะทำให้สังคมเข้าใจและเกิดความสงบคือ กระทำโดยสันติวิธี สันติวิธีมีได้ 2 แบบ คือ 1) สันติวิธีแบบชั้นเดียว คือ การเคลื่อนไหวโดยไม่ใช้ความรุนแรงแต่มุ่งให้ได้ชัยชนะของฝ่ายตน แบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอหิงสา (Non-violence) 2) สันติวิธีแบบสองชั้น ได้แก่การใช้วิธีการอันเป็นสันติ รวมถึงการพูดจาต่อรอง (Negotiation) เพื่อให้ได้ ข้อตกลงร่วมกัน ซึ่งเป็นที่พอใจหรือยอมรับได้ร่วมกันทุกฝ่าย แบบนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “การสร้างสันติ” (Peace building) ผู้ใช้สันติวิธี ซึ่งนอกจากจะไม่มุ่งร้ายแล้ว ยังมีความปรารถนาดีต่อกุณิ รวมทั้งยึดมั่นในสัจจะและความดีงาม นี่คือพลังทางใจที่มีผลต่อพฤติกรรมของผู้อื่น และสามารถก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในสังคมได้ สันติวิธีมิใช่เป็นเพียงยุทธวิธีในการต่อสู้กับผู้มีอำนาจ หากเป็นการกระทำที่ออกมาจากชีวิตด้วยจิตใจที่ใฝ่อหิงสธรรม คือการไม่คิดเบียดเบียนมุ่งร้ายและไม่แบ่งแยกกล่าวคือมิได้เห็นกุณิเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือเป็นปรปักษ์ แต่เป็นเพื่อนร่วมชาติ เพื่อนร่วมโลก และที่สำคัญคือเป็นเพื่อนมนุษย์ซึ่งรักสุขเกลียดทุกข์ ความใฝ่ในสัจจะ ความรักในสัจจะทำให้บุคคลเข้าหาผู้อื่นอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนปรารถนาที่จะแสวงหาสัจจะแม้กระทั่งในหมู่กุณิ พร้อมทั้งจะเปิดใจรับฟังซึ่งกันและกัน ขณะเดียวกันก็กล้าหาญพอที่จะยอมทุกข์ทรมานเพื่อยืนยันสัจจะของตนและถอนตนออกจากความเท็จและอัสถัย์ที่ปกคลุมใจ

ฮอบส์ กล่าวว่า มนุษย์มีธรรมชาติที่ชั่วช้า เห็นแก่ตัว และเลวทรามโหดร้าย ดังนั้นมนุษย์จึงต้องเผชิญหน้ากับความเกลียดชัง ความกลัว และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งต้องทำสงครามเพื่อข่มเหง

และแย่งชิงอำนาจกันตลอดเวลา และที่สำคัญยังเห็นว่ามนุษย์ไร้ศีลธรรม ไม่มีความสำนึกผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นพฤติกรรมที่สะท้อนสู่สังคมจากการวิเคราะห์ทางสังคมการเมือง ฮอบส์ ได้บรรยายถึง สภาวะธรรมชาติ และการก่อกำเนิดรัฐปฏิกิริยาพื้นฐานของความชอบและความเกลียดปรากฎออกมาในรูปของความ ต้องการที่จะแสวงหาอำนาจ มหาชนกลายเป็นรัฐโดยเครื่องมือของอำนาจที่ชอบธรรมซึ่งเกิดจากคน ส่วนใหญ่ถูกผลักดันโดยความกลัวยอมโอนสิทธิ์ในการแสดงออก โดยไม่มีขอบเขตและได้ยอมมอบฉันทะ ให้ห้องคอร์ดิปตี้กระทำเพื่อพวกเขา ทุกคนร่วมกันทำสัญญา โดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลง ต่าง ๆ ของสัญญาประชาคมตามที่แต่ละคนให้การยินยอมมาแล้ว ด้วยเหตุดังกล่าว ทุกคนจึงมีสิทธิ อันชอบธรรมที่จะรักษาเอาตัวรอดด้วยการใช้กำลังหรืออำนาจของตนเข้าต่อสู้ หรือ ต่อต้านบุคคลอื่น ที่เข้ามาละเมิดตน ดังนั้นมนุษย์แต่ละคนจึงสามารถเป็นผู้กำหนดมาตรการสำหรับผลประโยชน์ส่วนตนได้ (สมภาร พรหมทา, 2539 : 85)

สัญญาประชาคมตามทัศนะของฮอบส์ คือ ข้อตกลงร่วมกันของประชาชน กลุ่มผลประโยชน์ร่วมกัน หรือกลุ่มคนที่มีแนวความคิดเดียวกัน กับฝ่ายตรงข้าม เพื่อเป็นการแสวงหาความตกลงและทางออกของปัญหา ซึ่งเป็นปัญหาที่มีผลกระทบในวงกว้างซึ่งหากปล่อยไว้อาจจะก่อให้เกิดความแตกแยกในสังคม สังคม การเมืองเกิดขึ้นจากการที่ปัจเจกบุคคลร่วมกันกำหนดพันธสัญญาต่อกัน พันธสัญญาดังกล่าวนี้คือข้อตกลง ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีกฎระเบียบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กฎระเบียบทั้งหลาย สมาชิกของสังคม จะช่วยกันกำหนดขึ้น และเพื่อให้กฎระเบียบเหล่านี้คงความศักดิ์สิทธิ์คนทั้งหลายก็ช่วยกันเลือกคณะบุคคลขึ้น กลุ่มหนึ่งทำหน้าที่ปกป้องกฎระเบียบต่างๆ คณะบุคคลเหล่านี้เรียกว่ารัฐบาล ทฤษฎีสัญญาประชาคม เน้นหนักไปในเรื่องของผู้มีสิทธิหรือผู้มีอำนาจในการออกกฎหมาย ทฤษฎีทางกฎหมายมิได้กล่าวถึง สภาธรรมชาติหรือมองย้อนไปในอดีตที่ผ่านมาส่วนทฤษฎีสัญญาประชาคมเป็นการตั้งข้อสมมติฐาน เกี่ยวกับเหตุการณ์ในอดีตสมัยดั้งเดิม ซึ่งย่อมไม่มีผู้ใดทราบว่าเป็นอย่างไรอย่างแท้จริง (วิภาดา กิตติโกวิท , 2550 : 38)

ดังนั้น ความเห็นแก่ตัวในปรัชญาสังคมของโทมัส ฮอบส์ เป็นการนำเอาสภาพอันแท้จริงของสังคม มาสัมพันธ์กับหลักการทางวิทยาศาสตร์และได้เป็นทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่โทมัส ฮอบส์ เห็นว่ามนุษย์มีความ เห็นแก่ตัวเป็นการต่อสู้ดิ้นรนเพื่อความอยู่รอด ปรากฏออกมาในรูปแบบของความชอบและความเห็นแก่ตัว ที่เป็นธรรมชาติมนุษย์ ในการตกลงที่มีเหตุผลที่จำเป็นต้องสถาปนาอธิปไตยขึ้นมาเป็นตัวแทนของทุกคน โดยมีอำนาจบังคับให้มีการปฏิบัติตามสัญญาประชาคม ในสังคมมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังองค์อธิปไตยใน สภาวะแวดล้อมตามธรรมชาติของมนุษย์ จะมีแต่ขัดแย้งและการต่อสู้ เพื่อประโยชน์ตน ฮอบส์ เห็นว่า การกระทำในพฤติกรรมนี้ทุกคนไม่ได้คำนึงถึงสิ่งภายนอก “สภาวะทางธรรมชาติ” ก่อกำเนิดรัฐในรูปแบบ ของความต้องการที่จะแสวงหาอำนาจความกลัวตายเป็นการต่อสู้ตลอดเวลาของมนุษย์ด้วยกัน เพราะว่า ฮอบส์ คิดว่า มหาชนกลายเป็นรัฐโดยเครื่องมือของอำนาจ เพราะคนส่วนใหญ่ถูกผลักดัน

โดยความกลัว ขอมโอนสิทธิในการแสดงออกและได้ยอมมอบฉันทะให้องค์อธิปัตย์ ทุกคนได้มอบสิทธินั้น เพื่อความปลอดภัยมหาชนยอมทำสัญญาประชาคมเพื่อให้เกิดความมั่นคง องค์กรอธิปัตย์ที่ถือกำเนิดมามีสิทธิ เด็ดขาดและสมบูรณ์ เป็นการบุกเบิกในทางกฎหมายที่จะจำแนกในความแตกต่างของกฎหมายที่เป็น พระราชบัญญัติหรือรัฐบัญญัติ (Statue law) กฎหมายนั้นเป็นธรรม ฮอบส์ ถือว่า ศาสนามีระบบของ กฎหมาย และได้พยายามแยกให้ชัดเจนว่าอะไรคือความรู้ (Knowledge) และอะไรคือความเชื่อ (Faith) เขาไม่เชื่อเรื่องพระเจ้ามนุษย์ไม่อาจจะรู้รูปลักษณะต่าง ๆ ของพระเจ้าได้ องค์กรอธิปัตย์ไม่ได้มา จากพระเจ้า แต่มาจากการที่มนุษย์เลือกขึ้นมา

ความเห็นแก่ตัวในพุทธปรัชญาเถรวาท

ในกรอบแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทได้ให้คำนิยามและความหมายคำว่า “ความเห็นแก่ตัว” ไว้ว่า หมายถึง พฤติกรรมที่คิดพูดทำเพื่อปกป้องอัตตาหรือตัวตน และความเห็นแก่ตัวนี้นับเนื่องกับอวิชชา และอุปาทาน พฤติกรรมความเห็นแก่ตัวจึงแสดงออกในลักษณะเป็นการกระทำที่ทำให้ตนและผู้อื่น เป็นทุกข์ ทุกการกระทำต่างมุ่งประโยชน์ตนทุกคนที่ยังเป็นปุถุชน ล้วนแต่มีความเห็นแก่ตัวด้วยกันทั้งสิ้น เนื่องจากความเห็นแก่ตัวเป็นลักษณะของ การกระทำที่มีความเกี่ยวข้องกับการกระทำของตนและผู้อื่น ไม่ทางดีก็ทางชั่วยึดมั่นถือมั่นในตนเองมุ่งผลประโยชน์ และฐานะของตนเองก่อนเป็นความทุกข์

ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาท จึงยกเอา สักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นแก่ตัว เห็นว่า กายนี้ของตัวนี้ มาเป็นข้อแรกหรือเป็นสิ่งแรก ที่จะต้องพยายาม ละเสีย เราผู้ต้องการจะปฏิบัติ ในหลักพระพุทธศาสนา ต้องทำอย่างนี้ และทำเรื่อย ๆ ไป จนหมดความเห็นแก่ตัว โดยสิ้นเชิง ในการ ละสัณโยชน์ และอนุสัย ให้หมดสิ้น (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 68) ความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่หมายถึงเฉพาะว่าไปรังแกผู้อื่นไปเบียดเบียน ผู้อื่น ไปล่วงเกินผู้อื่นก็นับเป็นความเห็นแก่ตัว แม้ไม่ได้ล่วงเกินใคร เห็นแก่ตัวอยู่คนเดียว มันก็นอน เป็นทุกข์อยู่คนเดียว มันถูกเผาผลาญด้วยความเห็นแก่ตัวที่มันไม่ได้ตามความต้องการของตัว คนเห็นแก่ตัว มันก็นอนหลับยาก มันสะดุ้ง มันผวา มันหวาดเสียว มันระแวง มันวิตกกังวล ไม่ต้องไปเบียดเบียนใคร แล้วในที่สุดมันจะเป็นโรคประสาท ในที่สุดมันจะเป็นบ้าหรือที่สุ่มมันจะต้องฆ่าตัวตาย (วิภาดา กิตติโกวิท, 2550 : 38)

ลักษณะของความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของพุทธปรัชญาเถรวาท

ธรรมชาติมนุษย์นั้นเริ่มจากองค์ประกอบ ว่าธรรมชาติมนุษย์นั้นประกอบด้วยอะไร คำว่าประกอบ หมายถึง การรวมหรือการประชุมกันของมหาภูตรูป 4 โดยองค์ประกอบนี้ทำให้เกิดรูปร่าง ซึ่งการรวมกัน จะอยู่ในลักษณะของกระแสเป็นสภาวะที่มีความละเอียดอ่อน ไม่สามารถกล่าวได้ว่ามีตัวตนเป็นขึ้นเป็นก้อน แต่เป็นสภาวะที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง สภาวะนี้แสดงลักษณะพื้นฐานของตัวเราออกมาสี่แบบ คือ

เป็นความแข็งแกร่ง ความเอิบอาบหวังยึด ความร้อนหรืออุ่นและความพัดไหวไปมา ซึ่งสภาวะทั้งสี่แบบนี้เป็นสภาวะที่อยู่พ้นการสังเกตด้วยประสาทสัมผัส (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : อภ.สง. 34/539) แต่ละอย่างไม่มีตัวตนเป็นอิสระกันมีสภาพเกิดดับ ซึ่งก็มีเหตุปัจจัยและยังเป็นเหตุปัจจัยพื้นฐานตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติกระทั่งปรากฏเป็นรูปชั้นรฐของมนุษย์หลักประกอบด้วยมหาภูตรูป 4 มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ และทุกสรรพสิ่งจะมีองค์ประกอบพื้นฐานคือ ธาตุ 4 ร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบขึ้นจากธาตุ 4 แต่ด้วยเหตุว่าธาตุทั้งสี่ ดิน น้ำ ลม ไฟ ไม่มีพลังที่จะประชุมรวมกันได้ พุทธปรัชญาจึงได้กล่าวต่อไปคือเรื่องวิญญาณชั้นอันธ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิต (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : ม.อุ. 14/86/98)

แต่มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความมีตัวตน ทำให้รู้สึกว่าจะอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้องกับตน ทุกสิ่งเป็นของตนเอง ความคิดนี้จะถูกครอบงำด้วยการที่ไปยึดอยู่กับสิ่งนั้นทั้งสิ้น เรายังคนในครอบครัวเรามีได้รักคนอื่นเท่ากับคนในครอบครัวตน เราอาจรักลูกเรา เรามิได้รักลูกคนอื่นเท่าลูกเรา สิ่งนี้คือเป็นธรรมชาติอย่างแท้จริงในธรรมชาติที่กล่าวนี้พุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงความยึดมั่น แต่อย่างไรก็ตาม พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่าการใช้ชีวิตของมนุษย์ผู้มีใจสูง จำเป็นที่จะต้องเรียนรู้และสร้างความเข้าใจในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพราะในหลักการในพุทธปรัชญาเถรวาทกล่าวถึงความสุขของมนุษย์ไม่ใช่เกิดจากการยึดมั่นในตน เพราะการเข้าไปยึดมั่นจะสร้างความเป็นอัตตาตัวตน มนุษย์คือผู้ฝึกได้ เมื่อมีความเข้าใจความจริงได้มนุษย์มีความสามารถละความยึดมั่นละความเป็นตัวตน อัตตาก็สามารถถูกทำลายไป มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างมีคุณค่า ในแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาทมีแนวคิดความมนุษย์มีความเท่าเทียมในด้านสิทธิขั้นพื้นฐาน ความเจริญ ก้าวหน้าหรือการพัฒนาในสังคมสามารถวัดได้จากการที่คนในสังคมได้ใช้ เสรีภาพ สังคมที่เจริญก้าวหน้า จึงเป็นสังคมที่มนุษย์ได้หลักประกันในการใช้สิทธิขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพนั่นเอง

ลักษณะความเห็นแก่ตัว หมายถึงพฤติกรรมหรือการกระทำที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อตนเองและผู้อื่น ลักษณะความเห็นแก่ตัวเป็นสาเหตุสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ภาวะชักนำให้เกิดการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542 : 60) ที่มนุษย์ต่อสู้เพื่อให้ตนเองอยู่รอด สังคมเกิดความขัดแย้ง ก่อให้เกิดปัญหาในสังคม ความเหลื่อมล้ำ ความไม่ชอบธรรม ความไม่สงบในสังคมอันเนื่องมาจากความเห็นแก่ตัวที่มีลักษณะเป็นเหมือนมลทินของมนุษย์ทั้งหลาย ไม่เลือกกว่าเป็นเพศใด ถ้าเป็นคนเห็นแก่ตัว อาจเป็นคนชั่วช้าเสื่อมเสียจากประโยชน์โลกนี้โลกหน้า (ปรีดี พนมยงค์, 2525 : 140) ความเห็นแก่ตัวอาจมีปรากฏให้เห็นได้ในหลายลักษณะที่แตกต่างกันออกไปเล็กน้อยแล้วแต่ความเสื่อมสาเหตุที่ทำให้บุคคลมีความเห็นแก่ตัว คือ 1. การละทิ้งภาระงาน คือ ไม่ตั้งใจจะทำงานเอาเปรียบ ไม่ลงมือทำการงานนั้นให้สำเร็จจุลวง และปล่อยปละละเลย การงานจึงไม่สำเร็จ ก่อให้เกิดความเสื่อมเสียแก่ตัวเอง

และแก่งาน ในส่วนรวม 2. ดุร้ายเพิกเฉย คือ ไม่ปลุกความพอใจให้เกิดขึ้นในงานนั้น จึงทำให้ไม่ก้าวหน้า ความไม่อดทนต่ออุปสรรคทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและนำไปสู่แนวโน้มที่จะเกิดความเห็นแก่ตัว

3. ขอบความสบาย คือ ไม่กระตือรือร้นไม่ทำงานตามหน้าที่ หรือมักหาเหตุต่าง ๆ มาอ้าง มีสาเหตุมากมายที่คนเห็นแก่ตัวนำมาอ้างเพื่อหลีกเลี่ยงการทำงานทั้งหลาย เพราะชอบความสบาย (ปาน จันทรานุกร, 2521 : 140)

4. ทำงานไม่ถูกกาล คือ ยังไม่ถึงเวลาทำก็ใจร้อนด่วนไปทำ แต่พอถึงเวลาควรทำกลับไม่ทำ เช่น ตอนเด็กไม่ยอมเรียนหนังสือ เทียวสำมะเลเทเมา พอแก่เฒ่าจะมาเรียนก็เรียนไม่ไหว คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้นจะต้องทำให้ถูกกาล ไม่ทำก่อนหรือหลังเวลาอันควร

5. ทำงานไม่ถูกวิธี คือ ทำผิดขั้นตอนผิดลำดับ เช่น จะทำความสะอาดบ้าน ก็ไปกวาดพื้นก่อน แล้วกวาดเพดานทีหลัง ผุ่นผ่งต่าง ๆ ก็ตกลงมาต้องกวาดพื้นใหม่อีก คนที่ทำงานด้วยปัญญานั้น จะต้องทำให้ถูกต้องลักษณะของงาน ซึ่งตรงกันข้ามกับคนเกียจคร้านที่มักจะทำงานไม่ถูกวิธี

6. เห็นแก่ตัว คือ ทุกการกระทำล้วนเป็นไปเพื่อตนเองทั้งสิ้น ไม่มีแม้การกระทำเดียวที่ไม่เป็นไปเพื่อประโยชน์ของตนเอง เป็นการปกป้องและหาประโยชน์ใส่ตนเอง นั่นคือความสุขแม้การกระทำนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สิ่งอื่นหรือส่วนรวมก็ตาม (สมภาร พรหมทา, 2543 : 141)

ความยึดมั่นในมุมมองพุทธปรัชญา

จากหลักธรรมพุทธปรัชญาจัดเป็นจริยศาสตร์ทางด้านศาสนาที่มีรากฐานมาจากหลักคำสอนที่อธิบายชีวิตมนุษย์ว่า ชีวิตนั้นเป็นกระแสที่ไหลเวียนอย่างต่อเนื่องของขั้นห้า แม้ว่าชีวิตจะเป็นเพียงกระบวนการทางธรรมชาติ แต่เนื่องจากความซับซ้อนของธรรมชาติก็ทำให้กระแสแห่งการสานึกความเป็นตัวตน ความรู้สึกที่ว่าเป็นตัวเราเกิดขึ้นตลอดเวลา ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นแก่ตัวเกิดขึ้น ความยึดถือว่าเราว่าของเรา ที่พุทธทาสท่านนิยมใช้เป็นถ้อยคำที่หนักแน่น คือ ตัวกู ของกู ซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกฝังแน่นอยู่ภายใน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของบุคคลที่ก่อให้เกิดเป็นความสุข ความทุกข์ ความสัมพันธ์ของบุคคลและสังคมจึงเป็นเรื่องที่นำมาไขเพื่อให้เกิดความถูกต้อง (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2542 : 143) ตามหลักแนวคิดเรื่องความเห็นแก่ตัวตามที่กล่าวว่ามีธรรมชาติที่มาจากความรักตน การกระทำทุกการกระทำจึงกระทำเพื่อตนเองนั่น แม้จะมีการเรียกร้องจากสังคมว่า ควรเห็นแก่ผู้อื่นเห็นกับสังคม การเรียกร้องต่างๆ นี้ไม่ได้ประสบความสำเร็จแต่อย่างใด เพราะธรรมชาติในส่วนลึกแล้วนั้นมนุษย์เกิดมาเพื่อตนเองมิใช่การเห็นแก่ผู้อื่น ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาเองก็ยอมรับว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมกับความรู้สึกที่ผิดตัวตน จึงรู้สึกว่าการกระทำใดที่เกี่ยวข้องกับตน เกี่ยวกับของตน พ่อ แม่ ญาติ พี่น้อง ครอบครัว ทรัพย์สินต่าง ๆ ความคิดเป็นตัวตนได้ครอบงำไว้นี้เป็นธรรมชาติที่เป็นความจริง

พุทธปรัชญามีหลักคำสอนที่เกี่ยวกับคุณธรรมของมนุษย์ที่มีชีวิตอย่างผู้มีจิตใจสูงที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อเป็นมาตรฐานความประพฤติของมนุษย์ มนุษย์สามารถเรียนรู้ และทำลายความเป็นอัตตา เพื่อให้เห็นว่าความมีตัวตนนั้นเป็นความทุกข์ มนุษย์ต้องทำลายความเป็นตัวตนที่ปิดกั้น สิ่งที่เป็นคุณค่าอันแท้จริงเป็นชีวิตที่ประเสริฐกว่า มีความสุขมากกว่า ซึ่งในทางพุทธ จริยศาสตร์มีหลักว่า ความแก่ตนและผู้อื่นนั้นควรใช้หลักพิจารณาอย่างรอบครอบดังพุทธพจน์ที่ตรัสว่าภิกษุทั้งหลาย เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ตน (อัตตัตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ตนนั้นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ผู้อื่น (ปรัตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ผู้อื่นนั้นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท เมื่อพิจารณาเห็นประโยชน์ทั้งสองฝ่าย (อุภยัตถะ) ก็ควรที่เดียวที่จะยังประโยชน์ทั้งสองฝ่ายนั้นให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : ส.นิ. 16/ 22/ 29) ตามหลักที่พระพุทธองค์ทรงสอนคือให้ทำประโยชน์แก่ตัวเอง ทั้งให้เห็นแก่ผู้อื่น การที่เข้าใจว่าพุทธปรัชญาสอนเรื่องความเห็นแก่ตัว ซึ่งเป็นการตีความตามความเข้าใจ แต่เมื่อนำหลักของความจริงที่ประกอบด้วยหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม ก็จะเห็นถึงความสำคัญที่จะต้องทำประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่การนำตนไปสู่ความสุขและการสร้างคุณค่า โดยให้ใช้หลักความรักความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ สร้างความผาสุกร่วมกัน โดยที่คำนึงด้วยความรอบครอบถึงประโยชน์ตนเพื่อมิให้เกิดโทษทั้งต่อตนเองและส่วนรวม

ดังนั้น พุทธปรัชญาเถรวาท มองเห็นว่าความเห็นแก่ตัวนั้นต่างก็มีความรักตนเองความต้องการตน ก่อให้เกิดความเบียดเบียนเป็นความเสื่อม มีลักษณะ 2 อย่าง คือ ลักษณะของการกระทำของบุคคล เรียกว่า “คนเห็นแก่ตัว” อย่างหนึ่ง ลักษณะของผลการกระทำ เรียกกันว่า ความเห็นแก่ตัว นอกจากนี้ยังมีการพิจารณาบางแง่มุมที่เกี่ยวกับความเห็นแก่ตัว ในฐานะที่เป็นพื้นฐานพุทธปรัชญาเถรวาท ที่เป็นปรัชญาชีวิตที่มีหลักการเกี่ยวกับความพึงพอใจ เพราะว่ามีอำนาจสองอย่างที่คอยควบคุมการกระทำอยู่นั้น คือ ความรู้สึก และเหตุผล การปฏิบัติตนให้อยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสงบราบรื่นเรียบร้อย มีความสุข และมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน การนำหลักธรรมมาใช้ในสังคมก่อให้เกิดคุณธรรม จริยธรรมในสังคมมีการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้ปันสิ่งของ ๆ ตนต่อผู้อื่น การผูกใจคนต้องอาศัยการให้เป็นหลักพื้นฐาน การให้เป็นการแสดงออกถึงไมตรีจิตของผู้ให้ที่ผู้รับพอใจ ให้สิ่งของให้ความช่วยเหลือด้วยกำลังกาย แรงสมอง ซึ่งเป็นการเสียสละ สิ่งที่ตนเองมี แม้กระทั่งเวลา เพื่อเผื่อแผ่ ให้กับส่วนรวม อีกทั้งยังช่วยลด “อัตตา” หรือความเป็นตัว เป็นตนของตนเองลงได้บ้างการให้กับสังคมส่วนรวมเป็นผู้ที่เอื้อเพื่อเสียสละ เวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่น หรือ สังคมให้เกิดประโยชน์มีความสุขอยู่ร่วมพึงปฏิบัติหลักการอยู่ร่วมกันนั้นคือ การอยู่ด้วยกันด้วยการกระทำดีต่อกัน ไม่เบียดเบียนทำร้ายกัน แต่มุ่งเน้นการสร้างความร่วมมือกัน เพื่อความผาสุกร่วมกัน

วิเคราะห์ความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท

ความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์เป็นการกระทำที่มุ่งประโยชน์ตน คือ ทำให้ตนได้ประโยชน์ รวมทั้งประโยชน์ในกลุ่มและพวกพ้องตนเอง แม้จะมองว่าการทำประโยชน์ในเชิงจริยศาสตร์นั้นถือเป็นลักษณะที่กว้างเพราะนอกจากประโยชน์ส่วนตนแล้วยังเป็นประโยชน์ต่อบุคคลอื่น ซึ่งถือเป็นประโยชน์ต่อสังคมด้วย ต่อมนุษย์ก็จะกระทำให้ตนเองก่อน การที่มนุษย์เป็นสัตว์สังคมการอาศัยอยู่ร่วมกันนั้นจำเป็นต้องสร้างสิ่งที่เรียกว่าเกื้อกูลต่อกัน ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ มนุษย์ปรารถนาความสุขและในเชิงจริยศาสตร์ก็ถือว่าการเกื้อกูลกัน เป็นประโยชน์ระยะยาว คือ สร้างความสุขใจร่วมกันภายหลัง พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่าความสุขที่ได้จากการช่วยเหลือกันถือเป็นสิ่งที่สร้างคุณค่าเป็นความมั่นคงของตนแม้ในทางในระดับสังคมที่พุทธปรัชญาเถรวาทอาจมองดูจะคล้ายกัน แต่ในระดับจิตใจถือเป็นระดับที่พุทธปรัชญาเถรวาทมองสิทธิเสรีภาพต่างจาก ฮอบส์ โดยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ดังนี้ คือ 1) สิ่งใดไม่เป็นประโยชน์แก่ตน ไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 2) สิ่งใดไม่เกิดประโยชน์ตน แต่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 3) สิ่งใดเป็นประโยชน์ตน ไม่เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น สิ่งนั้นไม่ควรกระทำ 4) ถ้าสิ่งใดเป็นประโยชน์แก่ตน และเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น สิ่งนั้นควรกระทำ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539 : อง.จตุกก. 21/94/108)

การได้ประโยชน์ร่วมกันทั้งฝ่ายเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการอยู่ร่วมกันในสังคม ทั้งสองฝ่ายได้ประโยชน์ร่วมกันเป็นสิ่งที่ช่วยให้สังคมปลอดภัย แม้ว่าแนวคิดของฮอบส์ และพุทธปรัชญาเถรวาทมีความต่างกัน แต่อย่างไรก็ตามคำสอนในพุทธปรัชญาเถรวาทในบางประการที่กล่าวถึงควรทำประโยชน์ตนก่อนซึ่งดูว่าจะเหมือนกันแต่นามวิเคราะหฺจะเห็นว่าพุทธปรัชญาเถรวาทจะคำนึงถึงประโยชน์สองฝ่ายไปด้วย ซึ่งแนวคิดของฮอบส์ ต้องการให้ทุกคนในรัฐมีสิทธิตามที่ตกลงต่างไม่ละเมิดต่อกัน ทุกคนได้รับความปลอดภัย รัฐให้เสรีภาพการกระทำคุ้มครองให้กับทุกคน เป้าหมายหลักที่ฮอบส์ เห็นว่ากฎ กติกา คือพื้นฐานทางด้านศีลธรรม ฮอบส์ ถือว่าศีลธรรมเป็นกฎหมายธรรมชาติ ยังเป็นเครื่องมือเพื่อการพัฒนาการอยู่ร่วมกัน บุคคลจึงไม่ควรละเมิดต่อกัน ต่างกระทำตามสิทธิทางธรรมชาติ พุทธปรัชญาเถรวาทได้กล่าวถึง สิ่งนี้เป็นคุณธรรมพื้นฐาน คือศีล โดยทั่วไปคือศีล 5 อันเป็นข้อกำหนดการปฏิบัติเพื่อการขัดเกลาตน ดังนั้น กติกาหรือกฎหมายของสังคมคือเครื่องมือที่อยู่บนฐานทางศีลธรรมมิให้เกิดการละเมิดต่อกัน เป็นคุณธรรมภายในเป็นเครื่องมือที่เสริมสร้างความเท่าเทียมกัน

ฮอบส์ กล่าวถึงความเท่าเทียมมาจากการที่ทุกคนร่วมมือและให้ความสำคัญต่อกฎการไม่รักษามาตรฐานของกติกาคือความอ่อนแอของสังคม และเป้าหมายหรืออุดมคติที่มนุษย์แสวงหาคือความสุขในการดำรงอยู่ โดยมีกฎหมายสังคมเพื่อให้ทุกคนที่อยู่ในรัฐ มีความเสมอภาค และใช้ชีวิตอย่างเท่าเทียมภายใต้กฎหมาย พุทธปรัชญาเถรวาทมีมุมมองเกี่ยวกับเรื่อง ความเท่าเทียม แม้บุคคลจะกระทำการต่าง ๆ

เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง แม้ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทเอง ก็มุ่งที่จะให้แสงหาผลประโยชน์ และควรริบลงมือกระทำ ไม่พึงละประโยชน์ตนให้เสียไป เร่งชวนขายประโยชน์ของตน เพื่อบรรลุประโยชน์ ส่วนข้อกำหนดของกฎ คือ หลักแห่งการปฏิบัติ เป็นเหตุผลที่มีข้อห้าม อันไม่ขัดกับธรรมชาติและคนทั้งหลายได้ปฏิบัติตามอย่างเท่าเทียมกัน เสมอภาคกัน ในความหมาย คือ มนุษย์นั้นมีความเท่าเทียมกัน เสมอภาคทั้งทางร่างกาย และจิตใจ การมาอยู่ร่วมกันทุกคน จึงอยู่ภายใต้กฎที่ต้องปฏิบัติร่วมกัน ทุกคนมีสิทธิที่เท่าเทียมกัน พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่ามนุษย์มีความเสมอภาคโดยธรรมชาติ แต่ในทางสังคมต่างกันอยู่เพียงหน้าที่ที่สังคมกำหนดบุคคลจึงควรเคารพกันตามหน้าที่ในสังคมตามหลักว่าต้องดำเนินไปเพื่อการเข้าถึงเป้าหมายในชีวิตคือความสุข

พุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า การอยู่ร่วมกันสิ่งซึ่งสร้างความสุขเพื่อเกิดประโยชน์ต่อคนจำนวนมาก คือ ต่างมีน้ำใจให้แก่กันหลักความเมตตาอันเป็นพื้นฐาน การแบ่งปันช่วยเหลือกัน ที่เอื้อต่อกันในสังคม โดยใช้หลักธรรมพื้นฐานที่แสดงออกมาโดยค้ำึงถึงการช่วยเหลือผู้อื่น 1) ทาน การให้ การสงเคราะห์ หรือช่วยเหลือผู้อื่นด้วยการให้สิ่งของของตนให้แก่ผู้ที่ต้องการผู้ขาดแคลนหรือผู้เดือดร้อน สิ่งของที่น่ามาให้นั้นต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาโดยสุจริตเป็นประโยชน์ คือผู้ให้ก็เป็นสุข อิ่มเอิบใจ ผู้รับก็สามารถบรรเทาทุกข์ ความเดือดร้อน 2) ปิยวาจา การใช้วาจาด้วยถ้อยคำที่สุภาพ และถ้อยคำที่มีประโยชน์ พูดด้วยถ้อยคำที่เป็นจริง และถ้อยคำที่ไม่กระทบกระทั่งผู้อื่น พูดแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์ รู้จักกล่าวขอโทษ รู้จักกล่าวขอบคุณ 3) อัตถจริยา คือ การประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งตนเอง และผู้อื่น รู้จักการเสียสละไม่เห็นแก่ตัว ไม่เห็นแก่ความสุขสบายส่วนตัว ทุ่มเทแรงกาย แรงใจในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 4) สมานัตตตา คือ การวางตัวให้เหมาะสมเสมอต้นเสมอปลาย รู้จักวางตนให้เหมาะสมกับฐานะ มีจิตใจมั่นคงไม่หวั่นไหวเปลี่ยนแปลงง่าย และดำรงตนไว้ไม่ให้ตกไปในความชั่ว ปฏิบัติกับเพื่อนร่วมหรือผู้อื่น อย่างเท่าเทียมกัน หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นหลักที่สำคัญในการอยู่ร่วมกันในสังคม จะเป็นหลักเบื้องต้นให้เกิดความปกติอันเป็นเป้าหมายที่จะนำสู่การดำเนินชีวิตของบุคคล อันเป็นมาตรฐานที่สร้างความสุขสงบร่วมกัน

สรุป

จากที่ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ความเห็นแก่ตัวตามทัศนะของโทมัส ฮอบส์กับพุทธปรัชญาเถรวาท เห็นว่า การอยู่ร่วมกันทางสังคมที่ใช้วิธีการต่างกันในการอยู่ร่วมกันทางสังคมในปรัชญาของโทมัส ฮอบส์ เป็นการต่อสู้ทางการเมืองที่มีแต่แข่งขันกัน การกระทำเช่นนั้น เป็นอันตรายกับความมั่นคงของสังคม เพราะว่าแนวความคิดของ ฮอบส์เป็นแบบอัตนิยม มนุษย์กระทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเอง มนุษย์ไม่เคยทำอะไรเพื่อคนอื่นมนุษย์มีธรรมชาติที่เห็นแก่ตัว ความเห็นแก่ตัวของมนุษย์นี่เองที่เป็นเหตุให้

มนุษย์ละเมิดกัน ความกลัวกระตุ้นให้มนุษย์เกิดสำนึกทางจริยธรรม เกิดการรวมตัวกันเป็นสังคมเป็นรัฐ มีอำนาจในรัฐคอยให้ความคุ้มครองความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มนุษย์ต้องการเกียรติยศชื่อเสียง แสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

ในความเห็นแก่ตัวของมนุษย์เป็นธรรมชาติที่มีลักษณะเลวร้ายเพราะเกิดจากการได้รับแรงกระตุ้นจากภายนอกที่สะสมและมีผลเมื่อแสดงพฤติกรรมออกสู่ภายนอก ความเลวร้ายทำให้มนุษย์ละเมิดกัน โทมัส ฮอบส์ เห็นว่าการอยู่ร่วมกันของมนุษย์เป็นอันตรายทำให้ไม่มีความปลอดภัยในชีวิตและไม่มีความมั่นคง สังคมต้องมีกฎกติกาโดยทุกคน สละความเห็นแก่ตัวร่วมกันทำสัญญา สิทธิและผลประโยชน์มีเท่ากัน ทุกคนสละความเห็นแก่ตัวและกระทำสัญญาร่วมกัน ต่างต้องไม่ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกันปฏิบัติตามสัญญา ที่ได้กระทำร่วมกันเสรีภาพจะมีได้ก็ต่อเมื่อไม่มีข้อห้ามในกฎหมายอำนาจที่ทุกคนมอบให้ผู้ปกครอง คือ องค์อธิปัตย์ถือเป็นอำนาจที่ให้ความคุ้มครองให้ความปลอดภัยในชีวิตเรียกคืนไม่ได้การปกครองที่ใช้กฎหมายนำไปสู่ความสงบได้และนำไปสู่สภาวะสงครามได้เช่นกัน ระบบกฎหมายไม่ใช่ระบบของศีลธรรม แต่ถือว่าศาสนาเป็นระบบของกฎหมาย

องค์ความรู้ใหม่

แนวคิดของของ โทมัส ฮอบส์ เป็นการมุ่งให้หลักดำรงชีวิตเพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นไป อย่างสงบสุข สิ่งที่ทำให้ความสงบสุขได้คือรัฐต้องมีความมั่นคงพร้อมที่จะให้ให้ความปลอดภัย ธรรมชาติมนุษย์นั้นต้องการความสุข แต่เมื่อความต้องการในสิ่งเดียวกัน ที่ทำให้เกิดการแย่งชิง อันเป็นเหตุให้เกิดความขัดแย้งขึ้น ในสังคม ความขัดแย้งยังเป็นสาเหตุของความไม่ปลอดภัยในชีวิต ทุกคนจึงมาตกลงกันสละสิทธิและเสรีภาพ บางอย่างมาทำสัญญากันเพื่อความปลอดภัย เป็นการยืนยันว่า แม้มนุษย์จะทำอะไรก็ตามในทางสังคม ในทุกการกระทำ จะทำเพื่อประโยชน์ของตนเองนั้น การที่มนุษย์ต้องอยู่บนฐานของสิทธิเสรีภาพแต่ก็อยู่ภายใต้เงื่อนไขของสัญญาประชาคม การกระทำแบบนี้ทำให้โทมัส ฮอบส์ ถูกมองว่า ไม่ได้กระทำเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นแต่เป็นการกระทำเพื่อตนหรือความเห็นแก่ตัว ส่วนพุทธปรัชญาเถรวาทเห็นว่า มนุษย์ควรทำเพื่อประโยชน์ของตนเองและกระทำเพื่อประโยชน์คนอื่นด้วย การกระทำเพื่อตนนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทมีความเหมือนกับโทมัส ฮอบส์ ที่หมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขแต่ในประเด็น การกระทำเพื่อผู้อื่นนั้น พุทธปรัชญาเถรวาทมีธรรมวินัยที่เป็นไปเพื่อการกลมเกลียวแก้ไขปัญหามโนธรรม ซึ่งในแนวคิดของ ฮอบส์ มิได้ขัดแย้งกับแนวคิดพุทธปรัชญาเถรวาท เพราะต่างมีกฎที่ต้องปฏิบัติต่อสังคม เช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

- เนื่องน้อย บุญเนตร. (2544). จริยศาสตร์ตะวันตก : ค้าน มิลล์ ฮอบส์ รอลส์ ชาร์ท. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปรีดี พนมยงค์. (2525). ปรัชญาสังคม. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- ปาน จันทรานุกร. (2521). แก้ปัญหาชีวิตด้านธรรมะ. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- ปรีดี พนมยงค์. (2525). สังคมปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2542). คู่มือมนุษย์. กรุงเทพฯ:ธรรมสภา.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมธิราช. (2532). ปรัชญาการเมือง. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมธิราช.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมศัพท์ปรัชญาฉบับราชบัณฑิตยสถานอังกฤษ-ไทย. (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: อมรินทร์ พรินติ้ง.
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2532). จริยศาสตร์เบื้องต้น มนุษย์กับปัญหาจริยธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ:
อักษรเจริญทัศน์
- วิภาดา กิตติโกวิท (แปล), (2550). สัญญาประชาคม หลักแห่งสิทธิทางการเมือง โดย ฉอง ฉากส์
รุสโซ พลเมืองแห่งเจนีวา. กรุงเทพฯ: ออฟเซ็ทเพรส.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). องค์การและการจัดการฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ: Diamond in
Business World.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.
(พิมพ์ครั้งที่ 9). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2539). ปรัชญาสังคมและการเมือง. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมภาร พรหมทา. (2543). ชีวิตกับความขัดแย้ง ปัญหาจริยธรรมในชีวิตประจำวัน. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อนุมิตร จันทระภาพ. (2526). การศึกษาจริยปรัชญาของแรนด์เชิงวิชาการ. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร
มหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Thomas Hobbes. (1967). *Leviathan or the Matter. Forme and power of a Commonwealth Ecclesiasticall and Civil.* edited by Michael Oakeshott with an introduction by Richard S. Peter. New York: Collier Books.

Thomas Hobb. (1968). *Leviathan*, Middlesex: Penguin Books Ltd.